

Література

1. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://niss.gov.ua/>
2. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://minfin.com.ua/>
3. Дмитро Шварц. Створення надійного тилу: як працює державна програма релокації бізнесу. URL: Інформаційне агентство «УНІАН». <https://www.unian.ua/economics/finance/stvorennya-nadiynogo-tilu-yak-pracyuuyederzhavna-programa-relokacii-biznesu-novini-ukrajina-11771461.html>
4. Зміни, що вносяться до постанов Кабінету Міністрів України від 24 січня 2020 р. №28 та від 14 липня 2021 р. №723: Постанова КМУ від 12.03.2022 №274. Офіційний веб портал ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
5. Центр економічної стратегії: <https://ces.org.ua/>

tgvas77@ukr.net

Васильців Т. Г.

д.е.н., професор,

ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України», м. Львів

o.levytska@gmail.com

Левицька О. О.

к.е.н., докторант, старший дослідник,

ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України», м. Львів

ЧИННИКИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА НАПРЯМИ ВІДБУДОВИ РЕГІОНАЛЬНИХ РИНКІВ ПРАЦІ УКРАЇНИ

Анотація. Досліджено трансформації регіональних ринків праці та сфери зайнятості, обумовлені наслідками повномасштабного воєнного вторгнення РФ в Україну. Ідентифіковано загрози ефективному функціонуванню ринку праці, пов'язані зі зростанням безробіття, посиленням навантаження на соціальну інфраструктуру та сам ринок, послабленням кадрового забезпечення суб'єктів господарювання, наявністю тенденцій до релокації бізнесу та висококваліфікованих фахівців за кордон. Обґрунтовано рекомендації щодо політики формування конкурентоспроможного ринку праці та соціально-трудова стабілізації регіонів України в умовах війни та післявоєнного відновлення.

Ключові слова: війна, дестабілізація, ризики, загрози, ринок праці, зайнятість, вимушена міграція, регіони, міста.

Сучасна соціогуманітарна криза, спровокована великими міграційними втратами населення та новою хвилею внутрішніх переміщень через війну в Україні, загострила безпекове питання в національному контексті, посилила проблему конкурентоспроможності вітчизняної економіки, а також сприяла поглибленню дисбалансів у розвитку регіонів і міст.

Українська держава перебуває сьогодні в активній фазі боротьби за свою незалежність та місце у світовому економіко-політичному просторі. Відбуваються глибокі деструктивні трансформації на ресурсних ринках, передусім на ринку праці і ринку капіталу. Війна спричинила масовий виїзд населення з країни (понад 10 % від загальної чисельності населення лише за перший місяць війни, що, за оцінками ООН, визнано найбільшою міграційною кризою з часів Другої світової війни [5]) та нарощування внутрішньої вимушеної міграції (яка охопила майже 20 % населення країни та загрожує гуманітарною катастрофою, підвищенням рівня соціальної напруги і дестабілізацією соціально-економічної ситуації приймаючих територій [4, с. 33]). Особливо критичною є проблема безповоротної інтелектуальної еміграції, що супроводжується втратою молодих талантів (студентства й учнівства), «вимиванням» потужного класу науковців, педагогів, інженерів, лікарів, інших висококваліфікованих кадрів.

Трансформації регіональних ринків праці, які відбулися та продовжують розвиватися в умовах активних бойових дій на сході і на півдні країни, обумовлені такими тенденціями:

- послаблення кадрового забезпечення суб'єктів господарювання унаслідок мобілізації їх персоналу;

- релокація бізнесу з центральної та східної України на захід із подальшим нарощуванням її темпів, що змінює кон'юнктуру ринку праці.

Рис. 1. Трансформації регіональних ринків праці і структури людського капіталу під впливом міграції населення

Усі ці зміни ведуть до виникнення, з одного боку, напруженості у сфері зайнятості через проблему працевлаштування ВПО (середній відсоток працевлаштування у західних регіонах становить лише 10–11 % [3]) і зростання частки економічно неактивного населення (діти, літні особи, непрацездатні за станом здоров'я) у регіонах перебування ВПО, а з іншого боку — до критичної нестачі робочої сили на «покинутих територіях». Безпосереднім проявом напруженості на регіональних ринках праці є зростання безробіття населення (велика частка переселенців втрачають місце праці або не в змозі продовжувати трудову діяльність), зростання частки працівників, які перебувають в умовах вимушеної неповної зайнятості, збільшення середньої тривалості пошуку роботи безробітними, посилення навантаження на одне вакантне місце, зниження рівня працевлаштування тощо. Так, за результатами діагностування стану українського бізнесу виявлено, що 17 % представників бізнесу бракує працівників, а 15 % визначають провідною потребу збереження ключових співробітників [1].

Львові створено понад 1,5 тис. вакансій безпосередньо для ВПО (інженери комунальних служб, паркувальники, пекарі, працівники сфери громадського обслуговування та системи споживчих послуг). Для належної координації такої роботи відкрито Центр підтримки вимушено переміщених українців та запущено чат-бот зі пропозиціями вакансій [2]. Це локально пом'якшує наслідки трансформацій на ринках праці, однак не вирішує проблему глобально.

Просторова розбалансованість ринку праці України формує нагальну потребу у його стабілізації, використанні наявних внутрірегіональних можливостей, реалізації системних і нестандартних заходів у межах державної та регіональної політики. Відтак, важливою є ідентифікація загроз функціонуванню ринку праці регіонів та міст України в умовах війни та обґрунтування рекомендацій щодо політики його стабілізації. У цьому контексті подолання негативних наслідків міграційних втрат людських ресурсів, як і недопущення критичної інтенсифікації цих процесів, є важливим фронтом боротьби України в теперішній гібридній війні з РФ. Головним інструментом тут має стати побудова конкурентоспроможного ринку праці та ефективної зайнятості як елемент *нової стратегії конкурентоспроможності економіки* відповідно до Національного плану відновлення України та подібних локальних програм й ініціатив. При цьому основою конкурентоспроможного ринку праці є конкурентоспроможна робоча сила в економіці країни, регіонів та міст.

Водночас, ключовими *тактичними орієнтирами* стабілізації внутрішнього ринку праці та зменшення наслідків міграційних втрат мають стати:

- забезпечення зростання мобільності робочої сили, що сприятиме покращенню адаптивності ВПО та інших категорій населення до змін на ринку праці. Розвитку трудової мобільності сприяє бюджетно-грантова підтримка заходів спеціалізованих громадських організацій, консалтингових та рекрутингових агентств, закладів освіти та організацій з управління персоналом у сфері підготовки, перепідготовки, фахової адаптації кадрів;
- навчання (у т. ч. із залученням для цих цілей волонтерів) найконкурентнішим професіям осіб, переміщених у західні області країни, аби забезпечити вищий рівень їх зайнятості, асиміляції на території перебування, зниження навантаження на соціальну інфраструктуру та систему соціальних послуг. Цьому також сприятиме виділення коштів на підготовку/перепідготовку переселенців, створення (об'єднаними силами представників місцевої влади та бізнесу) пулу вакансій для ВПО з метою сприяння їх працевлаштуванню;
- запуск механізмів реверсної трудової міграції шляхом стимулювання підприємницької та інвестиційної активності реемігрантів;
- активізація діяльності центрів підтримки підприємництва, а також консалтингових структур у напрямі підтримки підприємницьких ініціатив ВПО, започаткування ними власних бізнесів, створення суб'єктів малого бізнесу на теренах західних областей країни;
- виділення житла для ВПО (допомога у придбанні, винаймі) на території сільських поселень і в малих містах з метою раціонального та ефективного використання потенціалу таких осіб. Таким чином можна знизити рівень навантаження на систему розміщення переселенців, покращити забезпеченість людським ресурсом менш економічно розвинених територій, диверсифікувати попит і пропозицію робочої сили в регіоні (з урахуванням регіональної і галузевої структури ринку праці);
- використання потенціалу бізнесу, який релокалізується на території західних областей країни, в якості додаткової пропозиції нових робочих місць для ВПО, а також інших незайнятих громадян, що забезпечить зростання попиту на працю, збільшення місткості внутрірегіональних ринків праці, вирівнювання їх диспропорцій як за кон'юнктурними параметрами, так і в структурних аспектах, у т. ч. професійно-кваліфікаційних;
- здійснення заходів, орієнтованих на підтримку закладів освіти, котрі забезпечують підготовку фахівців, потреба на які зростає у повоєнний час, а також створення умов для розвит-

ку системи підготовки і перепідготовки відповідних кадрів. Йдеться передусім про такі спеціальності, як професійні військові, психологи, лікарі та інші працівники сфер медицини, реабілітації пацієнтів, будівництва й архітектури, енергетики, оборонної промисловості.

Втілення зазначених ініціатив потребує розроблення комплексної стратегії стабілізації та розвитку ринку праці регіонів в умовах воєнного стану та післявоєнної відбудови. Додатково з метою вирішення проблем безробіття, дефіциту робочих місць та надлишкової робочої сили в окремих містах та регіонах важливим є прийняття і реалізація короткострокових планів із заходами підтримки суб'єктів господарювання та допомоги особам, які втратили зайнятість.

Стабілізація ринку праці та сфери зайнятості є головним чинником реінтеграції різних груп населення, які постраждали від війни. Це також — перший необхідний крок на шляху побудови конкурентоспроможного ринку праці, який сприятиме економічному зростанню країни у післявоєнний період.

Література

1. Діагностування стану українського бізнесу під час повномасштабної війни Росії з Україною. Аналітичний звіт Gradus Research Company, 2022. URL: https://gradus.app/documents/188/BusinessInWar_Gradus_KSE_Report_30032022_ua.pdf
2. Львів пропонує переселенцям 1,5 тисячі вакансій. Медіа-хаб «Твоє Місто» (22.03.2022). URL: https://tvoemisto.tv/news/lviv_proponuie_pereselentsyam_15_tysyachi_v_akansiy_129619.html
3. Найбільше переселенців працевлаштовано у Львові. ЛОЦЗ (11.04.2022). URL: <https://lviv.dcz.gov.ua/novyna/naybilshe-pereselenciv-pracevlashtovano-u-lvovi>
4. Соціально-гуманітарні виклики війни та інструментарій їх подолання (Карпатський регіон України): електронне науково-аналітичне видання / наук. ред. Т. Г. Васильців; ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України». Львів, 2022. 47 с. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p20220032.pdf>
5. United Nations says 6.5 million people have been displaced inside Ukraine. PBS news (18.03.2022). URL: <https://www.pbs.org/newshour/world/united-nations-6-5-million-people-displaced-inside-ukraine-due-to-war>

tgvas77@ukr.net

Васильців Т. Г.

доктор економічних наук, професор

ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України»,
м. Львів, Україна

oliotchka.mulaska@gmail.com

Мульська О. П.

доктор економічних наук, старший дослідник

ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України»,
м. Львів, Україна

ПОТЕНЦІАЛ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ — ТРИГЕР ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ РЕГІОНІВ

Анотація. Міграційна криза, спричинена повномасштабною війною РФ проти України, характеризується масштабними внутрішніми переміщеннями і зовнішньою міграцією. Основними проблемами ВПО у приймаючих громад є: низький рівень захищеності; фінансова та соціальна вразливість; відсутність праці та сталого джерела доходів. Основними проблемами ОМС є: навантаження на соціальну інфраструктуру; вибіркові соціальні напруження між постійним населенням і ВПО.

Ключові слова: ВПО, Україна, громади, потреби, приймаючий соціум, поступ.